

kutató Intézet alapítása jelentette, amely az elméleti kutatás egyik elismert bázisa lett. A harmadik lépést a fejlődés irányába ez a négykötetes lexikon jelenti. Aligha vitatható, hogy a maga nemében egyedülálló mű nélkülözhetetlen eszköz minden tudós, tanító, nevelő, könyvtáros, író, kiadó, könyvkereskedő és azok számára, akiket a gyermek- és az ifjúsági irodalom múltbeli és jelenkori megjelenési formái érdekelnek, s akik elméleti vagy gyakorlati munkájukhoz megbízható tájékoztatást kívánnak.

Doderer professzor és szerkesztői gárdája nemzetközi mércével mérve is abszolút új művet alkotott. Ebben a gyermek- és az ifjúsági irodalom története és jelen helyzete a 72 ország nemzeti irodalmának bemutatásával teljes gazdagságában feltárul. Olyan területekre terjesztették ki tudásunkat, amelyekről eddig csak nagyon kevés vagy nagyon megbízhatatlan információkkal rendelkezünk.

Bizton reméljük, hogy a lexikon a magyar gyermek- és az ifjúsági irodalom fejlődésére is éreztetni fogja kedvező hatását. A szélesebb körű tájékozódás más országok irodalmi életében és az elméleti szakembereket foglalkoztató kérdésekben hozzájárulhat az ifjúság személyisége fejlődésében oly fontos szerepet betöltő kulturális terület társadalmi presztízsének megerősödéséhez.

Tóth Béla

COMPARATIVE RESEARCH ON EDUCATION – OVERVIEW, STRATEGY AND APPLICATIONS IN EASTERN AND WESTERN EUROPE

Niessen, M. – Peschar, J. (Szerk): Összehasonlító pedagógiai kutatások –
áttekintés, stratégia, alkalmazás Kelet- és Nyugat-Európában

A tanulmánykötet az Akadémiai Kiadó és a Pergamon Press közös és igényes gondozásában jelent meg. Előszavában Torsten Husén, a Társadalomtudományi Kutatások és Dokumentációk Európai Koordinációs Központja (*European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences, Vienna*) nevében rámutat arra, hogy e területen az országok közötti együttműködésen alapuló kutatások meglehetősen újak, nem több mint 20 éves múltra tekintenek vissza. Ennek ellenére igen hamar elterjedtek, különösen mostanában, a Koordinációs Központ támogatásával és közreműködésével. Az 1975/80-as években folyó és országok közötti együttműködésen alapuló kutatás, amelyről a kötet első részében olvashatunk, bizonyító erővel húzza alá e kutatások vitalitását. Rámutatva arra is, hogy az empirikus összehasonlító pedagógiai kutatás valóban egy új jövevény a társadalomtudományok összehasonlító tanulmányozása világában. Különösen figyelemreméltó *Husén*-nek a koordinációs, szervezési és vezetési problémák saját tapasztalatain alapuló bemutatása is.

Az országok közötti összehasonlító pedagógiai kutatás sikerének előfeltételei ugyanis igénylik a kiterjedt és költséges adatgyűjtést és -feldolgozást – jelenti ki. Hangsúlyozza, hogy az együttműködésben inkább a kutatóintézetek, mint egyének vegyenek részt, mert az egyének jönnek-mennek, az intézetek pedig maradnak.

A másik előfeltétel a körültekintő tervezés, ütemezés és költségvetés-készítés, amelynek elfogadása elkötelezetté teszi valamennyi közreműködő intézményt.

A harmadik előfeltétel szerint lehetővé kell tenni a mindennapi munkát végzők számára, hogy meghatározott időszakonként összejöhessenek, nemcsak a kölcsönös tájékoztatás céljából, hanem elsősorban azért, hogy egymástól tanulhassanak is.

Végezetül egy hatékony koordinációs központra is szükség van, amely képes a feladattal kapcsolatos információk szerepet és ugyanakkor a megfelelő vezetési funkciókat is ellátni.

Husén felteszi azt a kérdést is, hogy „Mit akarunk az összehasonlító tanulmányokkal elérni? “. Véleménye szerint e kutatások fő célja olyan, magasabb fokú általánosíthatóság, amit egy országban, adott nemzeti és kulturális környezetben már nem lehet elérni. Nemzetközi összefogással viszont olyan kutatási eredmények lehet jutni, amelyek érvényesek lehetnek egy igen széles társadalmi berendezkedési skálán. Azt is hangsúlyozza, hogy ebben a vonatkozásban milyen hasznos lehet egy nemzetközi adatbank létrehozása.

A tanulmánykötet két, különálló fő fejezete közül az első az 1980-as, a nemzetek közötti összehasonlító kutatások varsói nemzetközi szemináriumához (1980. szeptember) kapcsolódik.

Erről a szemináriumról és az ott elhangzott kutatási beszámolókról, tanulmányokról írt összefoglaló tanulmányt *Manfred Niessen és Jules Peschar*, akik egyben a nemzetközi szeminárium szervezői is voltak. Tanulmányuk címe: *Összehasonlító pedagógiai kutatások 1975–1980 – Vizsgálat és értékelés (Comparative Research on Education 1975–1980 – Review and Appraisal)*.

A szerzőpáros a vizsgálat körét és strukturáját a kutatási feladat végtelenségében való elmerülés elkerülése érdekében határozott korlátok közé szorította. Emiatt, első lépésben, csak az 1975 után megjelent tanulmányokkal foglalkoztak. Az 1975-ös évet azért választották, mert ebben az évben aktivizálódtak a kutatók és kezdődtek meg az országok közötti együttműködés eredményeként született publikációk, közöttük számos igen értékes. Az 1975–1980-as publikációs időszak emellett azt is jelentette, hogy a kutatások már az 1970-es évek elején elkezdődtek, tehát gyakorlatilag egy évtized munkáját, eredményeit ölelték fel.

A regionális elv alapján a kutatási területet Európára és Észak-Amerikára korlátozták. Csak olyan tanulmányokat dolgoztak fel, amelyek a vizsgált területekről legalább két országban végzett kutatásokról szóltak be.

Ezekkel a korlátozásokkal mintegy 27 tanulmányt és 80 publikációt értékelték ki és használtak fel. A hatalmas anyagot hat átfogó téma köré csoportosították: iskolák és iskolarendszerek vagy oktatás és oktatási rendszerek; felsőfokú oktatás; törekvések és oktatási-nevelési tervek; eredmények; szándékok és egyéb témák. Bár ezeket a kategóriákat önkényesen választották, egyéb, tudományosan indokolt rendszer hiányában nyertek létjogosultságot.

A kategóriákba sorolt anyag feldolgozása, a sok felfogás és nézet összehasonlító elemzése három megállapítást eredményezett.

Elsőként azt, hogy az ilyen, empirikus összehasonlító kutatásokban a különféle témák feldolgozásai nem lehetnek egyenértékűek, hiszen a különféle országok, az ott vizsgált csoportok és az alkalmazott vizsgálati módszerek bázisai nem azonosak. Ezenfelül ez az egyenlőtlen bázison alapuló összehasonlítás bizonyos értelemben nélkülözi azt az egységes rendszert, amelyben a pro és kontra, illetve a preferált és az elhanyagolható kellően meghatározott.

Másodsorban, az a néhány tanulmány, különösen a leíró vagy bemutató típusúak igazolják az előző feltevést, mert azokat elméleti megfontolások és perspektívák vezérelték. Még kevesebb volt az olyan tanulmány, amelyekben elméleteket állítanak fel, alkalmaznak vagy dolgoznak ki. A kísérletbe bevont országok kiválasztásának elméleti szempontjai is hiányoznak, így azok a bizonyítások, amelyek arra irányulnak, hogy az illető összehasonlítás miért érdekes, leggyakrabban sem elméleti, sem tudományos szempontból nem kielégítőek.

A harmadik megállapítás is az elméletek hiányosságaival kapcsolatos, az összehasonlítás módszertani problémáinak gyakori elhanyagolására vagy elégtelen kezelésére utal. Emiatt sokszor az összehasonlítás alapkérdései, annak értéke a különféle környezetben, egyszerűen: mire vonatkozik az egybevetés és valóban mit jelent – nem válaszolható meg világosan és egyértelműen.

A szerzőpáros végső összegezése szerint az összehasonlító pedagógia területén alig található bármilyen empirikus alapon álló információ, ismeret, kutatási eredmény. De nem találták meg a rendszeres alkalmazást vagy az elméletek kipróbálására vonatkozó utalást sem. A rendelkezésre álló bizonyítékok nagyobb erőfeszítésekkel sem segítenek az általánosítások és elméletek indukciós fejlesztésében. Ezek a tények – állapítják meg a szerzők – komoly akadályai az összehasonlító pedagógia céljai megközelítésének. Túl kellene jutni ezeken az akadályozó tényezőkön, hogy a több országra érvényes elméletek kialakításának célját elérjék, és hogy a különféle országokban folyó pedagógiai munka felszíni, felületes ismeretein túl a mélyebb szférákba is be lehessen tekinteni.

A cél, hogy pedagógiai elemeket az egyik oktatási rendszerből a másikba illessenek át, tehát hogy a külföldi gyakorlatból lehetséges és megvalósítható módon tanuljanak. Minél nehezebben kutatható, elzártabb információkról van szó, annál bonyolultabbá és nehezebbé teszik azt a bizonytalansági tényezők. Csak amikor az ismeretelemek rendszerbe foglalt válogatásáért, egységeiért és módszereiért, az elméleti keretekért és módszertanilag szilárd összehasonlításokért küzdünk, lehetséges a kívánt ismerethalmazhoz jutni és egyúttal a különféle országokból származó információkat a megfelelő rendszerben összefoglalni.

A tanulmány egyes fejezetei a célok és következtetések mellett a még kiforratlan kutatási terület és módszer ellenére számos olyan részlemezést és elsősorban információt tartalmaznak, amelyek a hat

átfogó témakörben a hazai kutatók számára – akikre már vár a témával foglalkozó nemzetközi kutatógárda – feltétlenül hasznosak, mert a forrásokhoz vezetnek.

A szerzőpáros *Johan Vermeulen* közreműködésével a könyv első részét kitevő tanulmányt 131 műből álló bibliográfiával teszik teljessé.

A kötet második része kilenc válogatott tanulmányt tartalmaz. A szerkesztők törekvése az volt, hogy a kutatási eredményeket feldolgozó tanulmányok a kötet első részében összefoglalt áttekintéshez, értékeléshez és megállapításokhoz kapcsolódjanak, figyelemmel a témára és a vizsgálatban szereplő országokra.

Az első két tanulmány a bécsi központ koordinálásával végzett felsőoktatási összehasonlító vizsgálattal foglalkozik, az ún. FORM-projekt (FORMation=képzés) tapasztalatait dolgozza fel. Bevezetésként *Gerhild Framhein*, *Wladyslaw Markiewicz* és *Hansgert Peisert*: Hallgatók és végzettek: oktatásuk az egyetemen és életfelfogásuk (*Students and Graduates: Their Training at University and their Conception of Life*) a FORM-projektéről számol be, amelynek célja a különböző társadalmi és ideológiai alapokon álló felsőoktatási rendszerek összehasonlító vizsgálata.

Az empirikus tények alapján a felsőoktatás hosszú távú hatásaival, az egyetemi szocializálódással, tehát a fogalmak, megnyilvánulások, értékek, a viselkedés/magatartás kialakulásával az egyetemi tapasztalatok hatására és a hallgatók életével foglalkozik. Nem értékeli a szakmai szinteket, képességeket, hanem széles skálán, példákon keresztül az életfelfogás alakulását vizsgálják oly módon, hogy rávilágítson a felismerési, felfogási stílusokra, általános tulajdonságokra mint autonómia, racionalitás, kritikai képesség és társadalmi felelősség.

A vizsgálatban ausztriai, NSZK-beli, hollandiai, lengyel és jugoszláv kutatók dolgoztak, együttműködésben angol és svéd kutatócsoportokkal. A kutatás, amelyről beszámolnak, két vonalon folyt: a kísérleti fázisban a 30–35 éves életkorú végzeteket a hallgatókkal összehasonlítva; valamint kis csoportok egyes tagjainak követésével az egyetemi tanulmányuk során és a végzést követő néhány évben.

A FORM-projekt két tanulmánya közül az első *Tino Bargel*, *Wladyslaw Markiewicz* és *Hansgert Peisert*: Egyetemet végzetek: tanulmányi tapasztalatok és társadalmi szerep (*University Graduates: Study Experience and Social Role*). Öt európai ország: Ausztria, NSZK, Hollandia, Lengyelország és Jugoszlávia tapasztalatait dolgozza fel, hasonlítja össze.

Az egyetemet végzetek adatait és társadalmi orientáltságát elemzi a társadalmi tudat, a tanult ismeretek, az egyetemen szerzett tapasztalatok és az oktatásra vonatkozó értékelő véleményük szempontjából. Megállapításaik között találjuk – többek között – azt is, hogy az egyetemet végzetek, egyetemi képzésük céljából fakadóan, saját, személyes fejlődésüknek, karrierjüknek nagy fontosságot tulajdonítanak.

Az NSZK-ban és Ausztriában végzetek bírálják tanulmányaik szervezését, nem tartják azt megfelelőnek, de azt sem, hogy hiányoznak az oktató és a hallgatók közötti személyes kapcsolatok. Bírálataikból nem kevésbé hagyják ki a gyakorlati oktatást, mert az nem nyújtja a szakma, hivatás gyakorlásához szükséges készségeket és tudást.

A FORM-projekt keretében készült második tanulmány *Johann-Ulrich Sandberger*, *Edward Jetten*, *Primož Južnič*, *Josef Langer*, *Benon Bromberek*, *Gerhild Framhein*, *Keith A. Percy* és *Hans G. Walter*: Kétségek és elkötelezettség között (*Between Uncertainty and Commitment*) tovább elemzi a felsőoktatás helyzetét és az említett öt európai országban tanuló elsőéves hallgatók pályaperspektíváit hasonlítja össze. A nagyon alapos, adatokkal jól alátámasztott elemzés általános megállapítása arra mutat rá, hogy az összehasonlító elemzés bizonyítékai nem igazolják azt a tézist, hogy a hallgatók munkaértékelésében alapvető eltérések lennének. Az 1977/78-as felmérések szerint az első féléves hallgatók szakmai értékrendjében az alapvető érdeklődés, a közösségi érzés és a függetlenségi törekvés kapott fő szerepet. Ez igaznak bizonyul, mint általános megállapítás, függetlenül a mintavételben mutatkozó bizonytalanságtól. Az értékhierarchia újszerűségét az is mutatja, hogy a hallgatók a foglalkoztatási biztonságot magasabbra értékelik, mint bármilyen más értéket – fejtik ki a szerzők. A szakmai perspektívák és értékrendbeli különbségeik változásait szemlélteti a tanulmányban közölt alábbi táblázat is:

Az orientáció típusa	Hollandia	NSZK	Ausztria	Jugoszlávia	Lengyelország
A szakmai értékrendek fontossága és szintje					
– közösségi magatartás	közepes	magas	igen magas	közepes	magas
– társadalmi tudat	közepes	alacsony	alacsony	közepes	magas
– rang	igen	kevésbé	kevésbé	–	–
– hatáskör	alacsony	alacsony	alacsony		
	–	–	–	alacsony	kevésbé alacsony
A szakmai értékrendek hierarchiájának változási foka	jelentős	közepes	közepes	közepes	alacsony
Elkötelezettség a szakmához és a munkához	alacsony	alacsony	közepes	közepes	magas
A pályaválasztás szilárdsága	gyenge	közepes	erős	erős	erős
A kilátások pesszimisztikus becslése	gyakori	igen gyakori	gyakori	kevésbé gyakori	gyakori

A szerzők a tanulmány konklúziójában azt is megemlítik, hogy igen sok kérdés még nyitott maradt, de a további vizsgálatok, amelyeket négy hullámban, kétéves időközönként terveznek lebonyolítani bizonyára nemcsak a hallgatók, hanem – fordulópontként – a frissen végzettek véleményéről is beszámolnak.

A kötet második részének további tanulmányai az országok közötti összehasonlító pedagógiai kutatások egyéb területeiről számolnak be. Ezek közül az első *Artur Meier: A társadalmi életre és a munkára való felkészítés az NDK-ban és a Szovjetunióban (Socialization and Preparation for Working Life in the German Democratic Republic and the Soviet Union)*. A tanulmány az 1971–1975 között az NDK-ban és a SZU-ban folytatott kutatások sorozatán alapul. A SZU-ban folyó kutatásokat Renata G. Gurova végezte.

A vizsgált problémakörben a társadalmi szervezetek és az iskola együttműködésével a tanulóifjúság munkára és a társadalmi élet különböző területein végzendő tevékenységére való felkészítése kapott központi helyet. A társadalmi életre való felkészítés sikere attól függ, hogy a végzettek ismeretei, jártasságai, készségei és képességei hogyan felelnek meg a szocialista társadalom igényeinek – állapítja meg a szerző. A tanulók középiskola utáni szakmaválasztásának fő motívumaira a következő táblázatban foglaltakat találta a szerző:

	NDK	SZU
A munka alkotó jellege	2	1
A munka gazdasági jelentősége	1	2
A munka presztízse	3	3
A jó fizetés	4	4
Érdekes, ritka munka	5	5
Könnyű munka	6	6

Emellett még számos, igen értékes összeállítás szemlélteti az elvárásokat, az értékrendeket és a szabadidővel kapcsolatos tapasztalatokat. A tanulmány összefoglalásában a szerző arra a következtetésre jut, hogy a megoldatlan kérdésekben még nagy feladatok várnak a pedagógiai szociológiára és hogy szorosabb együttműködésre van szükség a szociológusok, a társadalomtudományok más területeinek művelői és a pedagógusok között, hogy a társadalmi fejlődésből származó különféle problémák megoldását kutassák.

Michał Pohoski és Seppo Pöntinen: Társadalmi mobilitás és társadalmi-gazdasági eredmény (Social Mobility and Socio-Economic Achievement) című tanulmányukban Finnországban és Lengyelországban végzett összehasonlító kutatásairól számolnak be.

Rámutatnak arra, hogy a társadalmi rendszer és a társadalmi mobilitás eltérő háttere ellenére a gazdasági fejlődés általános helyzete és alakulása közös jellemzők meghatározásához vezethet. A sajátosságok a tulajdoni viszonyokból, az osztályviszonyokból, a történelmi háttérből és egyéb tényezőkből származnak. A társadalmi-gazdasági eredmények folyamatának részletes elemzését végzik el és a vizsgálatba még Norvégia adatait is beépítik. Oktatástervezők számára igen hasznos gondolatokat tartalmazó munka.

Az iskoláztatási lehetőségek Hollandiában és Svédországban (*Educational Opportunity within and between Holland and Sweden*) című tanulmányában Jules Peschar két olyan ország oktatási rendszerének hatékonyságát vizsgálja az iskoláztatási lehetőségek egyenlőtlensége vonatkozásában, ahol a társadalmi egyenlőség csaknem megvalósult. Arra a megállapításra jut, hogy a közel azonos iskoláztatási lehetőségek mellett a 18 éves fiatalok esetében a svéd fiatalok, bár nagyon kis mértékben, jobb iskoláztatási lehetőségekkel rendelkeznek, mint a hollandok.

Richard Noonan pedig (Iskolai környezet és az oktatás hatékonysága – *School Environments and School Outcomes*) az 1970-ben először a természettudományok területén végrehajtott felmérés adatainak felhasználásával az iskola minőségi, tárgyi feltételeiben és a tanulók tudásában, képességeiben megjelenő összefüggéseket vizsgálja, elemzi. Az adatokat az oktatás hatékonyságával, annak értékelésével foglalkozó nemzetközi bizottság (*International Association for the Evaluation of Educational Achievements – IEA*) mintegy húsz országban gyűjtötte össze. Ez az adatbank azóta állandóan bővül és a kutatók rendelkezésére áll.

A szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen és mekkora az iskola és a pedagógus hatása a tanulók felismerőképeségére és hatékony fejlődésére az oktatás során; a különféle iskolai feltételek és pedagógusösszetételek (tantestületek) hogyan hatnak a különféle összetételű tanulói csoportokra. Angol, skót és svéd adatokat felhasználva végez összehasonlítást.

Megállapítja, hogy a különféle országok modelljeinek leegyszerűsítésével az országok közötti különbségek számottevővé váltak. További vizsgálatokat tart szükségesnek, mert részletesebben kellene ismerni egy-egy tanuló tanulási szokásait, valamint azt, hogy miért lehetnek félrevezetőek a pedagógus tanítási szokásai. Véleménye szerint a különbséget a tanuló tanulási szokása és folyamata jellemzi, nem pedig a pedagógus magatartása és tanítási szokása. Természetesen a pedagógusok szerepe is fontos, hiszen a tanulók tanulási szokásait ők alakítják ki.

A nők közoktatásban való egyenlő részvételével kapcsolatos vizsgálatokról ír Ria Jaarsma (Közoktatás és a nők egyenlő részvételének lehetősége – *Education and the Equality of Opportunity for Girls and Women*). Azt hangsúlyozza, hogy bár elméletileg minden oktatási rendszer egyenlő lehetőségeket nyújt mindkét nem számára, a gyakorlatban bizonyítékok állnak rendelkezésre, hogy minden oktatási rendszer az egyenlőtlenséget valósítja meg. Választ keres az okokra és azokat a társadalmi berendezkedésben látja. Vizsgálatában két fő forrásra támaszkodik. Az egyik az európai oktatási miniszterek állandó tanácsa (ennek is a 11. ülése Hágában – 1979. június 10–13); a másik a szakoktatás fejlesztésének európai központja (*European Centre for the Development of Vocational Training, „Cedefop”*). Emellett a lehetőségekhez képest figyelembe veszi a kelet-európai országok adatait is (ILO).

Összehasonlító táblázatai igen részletesek. Különösen azok, amelyek a nyugat-európai országok adataira támaszkodva az egyenlő lehetőségek és egyenlőtlen tények körében mozognak. A jövőre utaló megállapításai is érdeklődésre tarthatnak számot, valamint azok az utalások, amelyek a közoktatás egyes szintjein vizsgálják a két nem részvételét, így az általános iskolai, a középiskolai, az egyetemi és főiskolai szinteken, valamint a szakoktatásban és a felnőttoktatásban. A továbbiakban egyéb befolyásoló tényezőkre hívja fel a figyelmet, olyanokra mint a tantestület, a vizsgák, a tesztek és a pályairányítás. A kelet-európai országok adatait külön elemzi. További vizsgálatokat tart szükségesnek, hogy a nők egyenlő esélyeiért folytatott küzdelemben előre lehessen lépni.

A magyar olvasó számára talán nem annyira érdekes Athanasiosz Gotowos és Hans Merkens: A bevándorlók nemzeti sajátosságai (*The Ethnicity of Immigrants*) című tanulmánya, amely a görög és görög-német gyermekek helyzetét vizsgálja, mégis úgy tűnik, hogy a téma és annak kifejtése gondolatokat ébreszthet a hazánkban élő nemzetiségek oktatásával-nevelésével foglalkozókban.

A kötet Sarah Colton tanulmányával fejeződik be (Zavaros uniformitás az európai felsőoktatási statisztikákban – *Chaotic Uniformity in European Higher Education Statistics*). Őt problémakört vizsgál: a statisztikai osztályozási rendszert; a különböző országok osztályozási rendszereinek egymással való összehasonlíthatóságát; az országos szintű adatgyűjtést és -közzétételt; a folyamatosság és fejleszthetőség kérdését; a nemzetközi statisztikai koordinálás szükségességét. Részletesen elemzi a különböző nemzetközi szervezetekben folyó statisztikai munkát, de számos megoldatlan – bizonyára a jövőben is létező – problémára is rámutat.

A tanulmánykötet egésze meglehetősen széles skálán mutatja be az európai, országok közötti összehasonlító pedagógiai kutatások eddigi eredményeit. Az angol nyelven megjelent kötet az igen gondos nyelvi szerkesztés és lektorálás ellenére néhol terminológiai nehézségeket okoz az olvasónak. Ezt természetesnek tekintettük, hiszen a tanulmányokat nem angol anyanyelvűek írták.

A kötet elolvasásával a kutatás, a vizsgálat és az elemzés új területéről, a különféle országok oktatási rendszereiről és azokban részt vevő fiatalok helyzetéről, véleményéről, valamint az egyes országok kutatási rendszerei közötti összehasonlítások eredményeiről nyerhettünk áttekintést. A teljesebb áttekintés még várat magára, és ezért a kutatás e területén a magyar kutatók bekapcsolódására is szükség van.

Váradi Tibor

B. SUCHODOLSKI (POD. RED.): PEDAGOGIKA Warszawa, 1980. Państwowe Wydawnictwo Naukowe

A könyv alcímében olvashatjuk: „Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli.” Suchodolski szerkesztő (s egyben az első fejezet szerzője) vezetése alatt neves pedagógiai szakemberek közreműködésével (az egyes fejezetek sorrendjében: R. Wroczyński; W. Okoń; H. Muszyński; I. Wojnar; M. Demel; S. Woloszyn) pedagógiai tankönyvvel van módunk találkozni, amelyet tanárjelölteknek szántak a szerzők. Az alcímbe közölt műfaj jellegét azonban Suchodolski a könyv előszavában pontosabban adja meg: arról szól, hogy ez a pedagógiai tankönyv nem pedagógiai szakos tanárjelölteknek készült, mivel számukra több pedagógiai tankönyv áll rendelkezésre – hanem a különböző szaktudományokat tanuló egyetemi hallgatóknak. A könyvnek ezt a funkcióját Suchodolski fontosnak tartja az előszóban kiemelni, mivel a tankönyv egészének koncepcióját ez döntően meghatározza. Suchodolski elsősorban azt emeli ki, hogy nem törekedtek a pedagógia teljes tudományos rendszerének tankönyvi összefoglalására, hanem csupán azoknak a pedagógiai problémáknak – nyilvánvalóan meghatározott rendszerben történő – ismertetésére, amelyekkel a különböző szaktanárok a mindennapi iskolai életben találkozhatnak. Ennek megfelelően hangsúlyozza a szerkesztő, hogy csupán a pedagógia tudományának alapvető ismereteit dolgozták fel, amelyek kellő alapot adnak a szaktanároknak a pedagógia tudományában történő önművelésre és továbbképzésre. Nagyon lényegesnek tartom a szerkesztőnek azt a gondolatát, amelyet szintén az előszóban fogalmaz meg: a szerzők az egyes pedagógiai kérdések kifejtésénél elsősorban azt tartották szem előtt, hogy a tanárokat segítsék a mindennapi nevelési-oktatási gyakorlatban a szemiatizmus, formalizmus, mechanikus megoldási módok elkerülésében. A szerkesztő már előre felhívja a tankönyvet tanulmányozó tanárjelöltek figyelmét arra, hogy egyes fejezetek megértése nem lesz könnyű a pedagógiai szaknyelv tudományos igényei miatt, ugyanakkor azonban utal arra, hogy a pedagógia elméleti kérdéseinek tanulmányozása közben kifejlesztett értelmi képességek alapvetően segítenek abban, hogy a pedagógiai gyakorlat problémáit szemiatikus megoldási módoktól mentesen tudjuk értelmezni és végrehajtani. Aláhúzza a szerkesztő, hogy erre különösen a tanári munka első éveiben van nagy szükség.

A tankönyv címlapja utal arra is, hogy ötödik, átdolgozott kiadással állunk szemben. Suchodolski az előszóban tájékoztat bennünket az előző kiadások történetéről s az ötödik kiadás átdolgozásának és kiadásának szükségességéről. Az új, ötödik kiadás előzményeként említi meg az 1958-ban megjelent könyvet, amely „Zarys pedagogiki” címet viselte (magyarul: A pedagógia vázlata). Ez viszont átdolgozott változata volt az 1955-ben megjelent, s egyetemi jegyzet formájában használt „Elementy nauk pedagogicznych” (A pedagógia tudományának elemei) című tankönyvnek. A Zarys pedagogiki szerzői kollektívájának többszöri átalakulása után került sor 1961-ben a tankönyv jelentős formában történő átdolgozását követően újbóli kiadására. Ebben az átdolgozott formában több alkalommal